

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA ESTONIAN ACADEMY OF SCIENCES

MERETeaduste Komisjon – Committee on Marine Sciences

Aruanne Euroopa Merekomitee Eesti kontaktorgani Eesti Teaduste Akadeemia mereteaduste komisjoni tegevusest 2019.a.

Sünopsis

Osaleti i) Euroopa Merekomitee (*European Marine Board*, EMB) kevadsuvisel plenaaristungil (Pariis, Prantsusmaa, 12.–13.06.2019, K. Olli), ii) Euroopa Merekomitee (*European Marine Board*, EMB) sügisel plenaaristungil (Berliin, Saksamaa, 05.–06.11.2019, T. Soomere) ja iii) Läänemere maateaduste konsortsiumi *Baltic Earth* teadusnõukoja 13. kohtumisel (Stockholm, Rootsi, 22.08.2019), iv) esindati Eesti positsiooni mitteformaalsete konsultatsioonide seeria „Oceans and the Law of the Sea“ 20. kohtumisel ÜRO peakorteris (New York, Ameerika Ühendriigid, 10.–14.06.2019): lühiettekanne ja panelist riikide arutelu teemal „Ocean Science and the United Nations Decade of Ocean Science for Sustainable Development“ (12.06.2019, T. Soomere).

Nõustati peaministrit kliimamuutuste alase teaduse vallas koos peaministri bürooga korraldatud konverentsi *Kliimaneutraalsus – häving või edu?* raames (Tallinn, 13.09.2019) Peeti mitmeid mereteaduse-alaseid populaarseid loenguid ja saavutati mereteaduse temaatika intensiivne meediakajastus.

Osaleti laeva „Admiral Bellingshausen“ Antarktika-ekspeditsiooni kahel etapil (T. Soomere, U. Lips). Korraldati rida kohtumisi ja mereteaduse alaseid seminare Uruguay ja Argentiina teaduste akadeemiates.

Eestis on Teaduste Akadeemia (TA) mereteaduste komisjon (MTK) moodustati Eesti TA juhatuse otsusega 25. septembril 2007 ning alustas tööd 2008.a. jaanuaris.

Komisjoni esmasteks eesmärkideks on

- Eesti (mereteaduste) esindamine Euroopa (Teadusfondi) Merekomitees ning
- tegevus riigisisese nõustava koguna

Euroopa Merekomitee (*European Marine Board*, EMB, kuni 2012. a Euroopa Teadusfondi Merekomitee) tegevuse peamised eesmärgid, põhimõtted, lähemad sihid, roll mereteaduse arengus ning tegevuse tasandid (mereteaduse foorum, sünergia, strateegia ja hääl) on lähemalt kirjeldatud MTK 2008. a tegevuse aruandes.

EMB on üks kord nelja aasta jooksul toimuva mereteaduse poliitika konverentsi EurOCEAN peakorraldaja (EurOCEAN2019 toimus 11.–12.06.2019 Pariisis) ning nn. Galway, Aberdeeni, Oostende ja Rooma deklaratsioonide peamine koostaja. EMB peamine teaduspoliitika partner ja osapool on Euroopa Komisjon, mille esindajad osalevad regulaarselt EMB plenaaristungitel.

Kontaktaadress: Kohtu 6, 10130 Tallinn
Telefon: 644 8677, Faks: 645 1829
e-mail: foreign@akadeemia.ee

MTK esimees on akadeemik Tarmo Soomere

Eesti Teaduste Akadeemia, Kohtu 6, 10130 Tallinn, tel. 6442129;

tarmo.soomere@akadeemia.ee

Tallinna tehnikaülikool, küberneetika instituut, Akadeemia tee 21, 12618 Tallinn, tel.

6204176; soomere@cs.ioc.ee

Komisjoni koosseis 2019. a jooksul ei muutunud. Liikmed 31.12.2019 seisuga on:

Tiit Kutser, Tarmo Kõuts (Kaitseministeeriumi esindaja), Heiki Lindpere, Urmas Lips, Georg Martin, Tiina Nõges (aseesimees), Kalle Olli (aseesimees), Alvar Soesoo.

Kuna keskkonnaministeeriumi esindaja Silver Vahtra töötab mujal, ei olnud ministeerium sel aastal MTK töösse kaasatud.

MTK tegevus Eestis on suunatud kõigi merede ja muude suurte veekogude ja nende ökosüsteemi funktsioneerimisega seotud teadusharude (nt mereteaduse ja limnoloogia mitmesugused harud, meregeoloogia, rannikutehnika ja -teadus, hüdroloogia, merepõhja ja mereelustiku ressursidega ja nende ekspluateerimisega seonduvad teaduslikud küsimused, mere ruumiline planeerimine) Eestis baseeruva kompetentsi esindajatele. Mereteaduse all mõistetakse nõnda defineeritud teadusharude kogumit.

MTK elektroonilised koosolekud ja küsitlused

Jätkati tava orienteeruda jooksvas töös elektroonilistele koosolekutele ja infovahetusele. Komisjoni liikmeid informeeriti keskmiselt kaks korda kuus Euroopa Merekomiteest saabunud teabest. EMB-lt tulnud sõnumites sisaldus ennekõike süstematiseeritud teave EMB enda tööst ja publitseeritud visioonidokumentidest, aga ka infokogumise voorudest, algavatest ja realiseeritud mereteaduse-alastest projektidest, meediasündmustest ning uutest teabematerjalidest.

Toimus kaks MTK elektroonilist küsitlust-nõupidamist.

- MTK 2018. a aruanne saadeti komisjoni liikmetele elektrooniliselt 19.01.2018.
- Elektrooniline küsitlus 23.02 EMB visioonidokumendi *Valuing Marine Ecosystems* teksti täpsustamiseks ja üleskutse esitada EMB noorsaadikute kandidaate.

Osalemine Euroopa Merekomitee töös

Kuni 2012. aastani kasutas EMB Euroopa Teadusfondi Merekomitee nimetust. Alates 2013. aastast kasutatakse nime Euroopa Merekomitee. Alates 2016. a jaanuarist tegutseb Euroopa Merekomitee iseseisva juriidilise isikuna *European Marine Board IVZW* Belgia õigussüsteemis. Eesti Teaduste Akadeemia on selle asutajaliige.

Merekomitee kevadine plenaaristung toimus tavapärasest hiljem, 13.–14. juunil Pariisis paaris konverentsiga EurOCEAN 2019. Eesti esindajana osales MTK aseesimees Kalle Olli. Merekomitee uueks esimeheks valiti Gilles Lericolais (IFREMER, Prantsusmaa). Esitleti kaht esimest Merekomitee noorsaadikut (EMB's Young Ambassador) Liam Lachs (Iirimaa) and Alba González Vega (Hispaania). Nende missiooniks on vahendada Merekomitee ettevõtmisi mereteaduse tippspetsialistidele, mereteadlaste järgmisele põlvkonnale ja järelkasvule Ratifitseeriti Itaalia mereteadust finantseeriva organisatsiooni CNR taotlus saada EMB liikmeks. Kuna CNR on olnud pikka Euroopa Teadusfondi Merekomitee tegevliige, oli tegemist formaalse otsusega seonduvalt EMB ümberkorraldamisega iseseisvaks juriidiliseks isikuks.

Strateegilise muudatusena otsustati võimaldada liikmestaatus kuni neljale institutsioonile ühelt maalt. Seni oli piiravuks kolm liiget ühelt maalt.

Sügisel plenaaristungil Berliinis 05.–07.11.2019 osales MTK esimees T. Soomere. Ratifitseeriti Prantsusmaa mereteadust finantseeriva organisatsiooni CNRS taotlus saada EMB liikmeks. Tegemist oli formaalse otsusega seondult EMB ümberkorraldamisega iseseisvaks juriidiliseks isikuks.

Merekomitee liikmeks võeti Itaalia juhtiv mereteaduse alane uurimiskeskus Stazione Zoologica di Napoli 'Anton Dohrn' (SZN). Merekomiteel on seega 31.12.2019 seisuga 34 liiget 18-lt maalt. Neist kahe liikmelisus on formaalselt ratifitseerimata (FNRS, Belgia ja TÜBITAK, Türgi).

EMB publitseeris 2018. a järgmised ülevaated ja poliitikadokumendid:

- Mereökosüsteemide väärtuste kvantifitseerimisele ja teadvustamisele fokuseeruv visioonikiri *Future Science Brief #5 Valuing Marine Ecosystem Services: Taking into account the value of ecosystem benefits in the Blue Economy*; esitleti Euroopa Parlamendis 3. aprillil 2019.
- Strateegiline visioonidokument *Navigating the Future V. Marine Science for a Sustainable Future*. Position Paper 24, juuni 2019.
- EurOCEAN2019 Conference Report. Europe's marine science contribution to a sustainable future.
- Visioonidokument *Next Generation European Research Vessels. Current Status and Foreseeable Evolution*. Position Paper 25, oktoober 2019.
- Visioonikiri *Future Science Brief #6. Navigating the Future V. Recommendations for the Ocean Decade*, oktoober 2019

Eestis kommuneeriti need dokumendid MTK liikmetele ja võimaluste piires ka meediakanalitele. Materjalid on peamiselt suunatud Euroopa Komisjonile, kus EMB poliitikadokumendid on sageli otsuste alusmaterjaliks ja argumendiks soovitatud teemade finantseerimisel.

Ülal loetletud dokumentide koostamiseks kokku kutsutud töörühmad lõpetasid oma tegevuse. Mais 2019 käivitati mereteaduse suurandmete töörühm (*Big Data and Marine Science*; esimees Lionel Guidi, Sorbonne'i ülikool, Prantsusmaa, aseesimees Antonio Fernandez-Guerra, Max Planck meremikrobioloogia instituut, Saksamaa).

Mereteaduse populariseerimine ja valdkonna nähtavuse suurendamine

MTK tegevuse edukust saab kaudselt hinnata selle kaudu, kui kindlalt on mereteadus ja selle saavutused meedia huviorbiidis. Kuigi MTK liikmed on kõik tihedalt hõivatud erialasel tööl või Eesti teaduse kui terviku esindamisega, suudeti jätkuvalt saavutada mereteaduse ja merega seonduvate nähtuste sagedane kajastus pea kõigis tele- ja raadiokanalites ja ajalehtedes. Sellele aitas kaasa kliimaküsimuste käsitlemine mereteaduse kontekstis.

Kuna MTK esimees T. Soomere on ühiskonnale hästi nähtav seoses akadeemia presidendi ametiga, on igati loogiline, et tema esinemised andsid tooni mereteaduse problematika kajastamisel: tervitus laeva Admiral Bellingshausen telesaatemisel Venemaa Geograafia Seltsis, Peterburi 11.07.2019, osalemine selle laeva teekonna I etapil Kroonlinn–Sillamäe 11.–12.07.2019, kommentaar telefonitsi Kuku raadiotele selle laeva teekonna plaanidest ja Antarktika olulisusest Maa ökosüsteemile 17.07.2019; koos peaministri bürooga korraldatud

kliimakonverentsi kajastus paljudes meediakanalites 13.09.2019; tunnine vestlussaade otse-eetris venekeelses raadiokanalil Raadio4 kliimaneutraalsuse teemal 17.09.2019, T. Soomere kommentaaride lühendatud versioon Greete Lehepuu artiklis „Endel Lippmaa tuntuim ja rumalaim intervjuu: kliimaskeptikute lemmiktekst sisaldab hulganisti valeväiteid“, Eesti Ekspress, 09.10.2019; pop-up video „Teadlane selgitab: kuidas ja miks tekivad prügisaaresed“, www.FORTE.ee, 17.11.2019, <https://forte.delfi.ee/news/teadus/teadlane-selgitab-kuidas-ja-miks-tekivad-prugisaared?id=88077535>, arutelu ookeani funktsioneerimisest ja kliimamuutustest ETV saates *Uudishimu tippkeskus* 21.11.2019.

Tavapäraselt kogunes MTK esimehel mitu tosinat mereteadust puudutavat ülevaadet, populaarteaduslikku või teaduspoliitilist ettekannet: ettekanne *Rikkus loodusvaradest: unistused ja veealused karid* Otsustajate Metsakoolis, RMK, Tallinn, 24.01.2019, ettekanne *Towards the blue future: European Marine Board* seminaril 31.01.–02.02.2019 „Towards bridging science and policy-making“, teaduste akadeemia saalis (01.02.2019), ettekanne *Meie mere ja ranniku dünaamikast ja füüsilisest olümpiaadi õpilastele*, Tallinna tehnikaülikool, 04.03.2019, avalik loeng *Retrieving the signal of climate change from simulated sediment transport* Sunshine Coast ülikooli loodus- ja inseneriteaduskonnas, Sunshine Coast, Austraalia, 26.03.2019, Avalik loeng *Rogue waves in shallow water and related issues* Austraalia Riikliku Ülikooli teoreetilise füüsika instituudis, Canberra, Austraalia, 04.04.2019, avalik paarisloeng *Smart use of currents for environmental management of maritime activities // Retrieving the signal of climate change from simulated sediment* Queenslandi tehnikaülikoolis, Austraalia, 15.04.2019, ettekanne *Ekstreemsed tuuled Eesti maa ja mere kohal* (koos Katri Pindsooga) Eesti kindlustusseltside liidu seminaril 30.04.2019, ettekanne *Tuleviku keskkond: probleemidest lahendusteni* Eesti Noorteühenduste Liidu suvekoolis 24.–26.07.2019, Nelijärve, 25.07.2019, loeng *Magnum Grupile Kliimast ja kliimamuutustest Eesti teadusmaastikul*, teaduste akadeemia, 16.09.2019, loeng *Connecting science, society, and policy in a small country*, 33rd plenary meeting of the EPA network (Euroopa keskkonnaagentuuride võrgustik), 26.–27.09.2019, Tallinn, 26.09.2019, loeng *Kliimamuutus: kas eksistents on ohus?* kõrgemate riigikaitsekursuste raames, Roosta, 18.10.2019, loeng *Läänemere idaranniku veetaseme paeluvad mustrid* XV geoloogia sügiskoolis Kärkla, 19.10.2019, loeng *Connecting science, society, and policy in a small country*, Irish Environmental Protection Agency, Kilkenny, Iirimaa, 06.11.2019, plenaarettekanne *Emerging research challenges in the dynamics of the Gulf of Finland* konverentsil „Gulf of Finland Science Days 2019 „Facing our common Future““, 13–14.11.2019, House of Estates, Helsingi (14.11.2019), loeng *Ilmast ilma* Külaülikoolis (sh salvestus Ööülikooli saateks), 25.11.2019 Kaareperes Valtu Seltsimajas, loeng *Muutused merel* AS Saarte Liinide 25. a juubelikonverentsil, Kuresaare, 27.11.2019, lühiettekanded *Smart use of currents for environmental management of maritime activities*, *Extreme water levels signal unusual pattern of climate change* laeva Admiral Bellingshausen ekspeditsioonile pühendatud seminaril, Uruguai riiklik ülikool, loodusteaduskond, Montevideo, 11.12.2019 ning loeng *Connecting science, society and policy in a small country: Insight into Estonian Academy of Sciences* Argentiina teaduste akadeemias, Cordoba, 13.12.2019.

Osalemine teiste rahvusvaheliste organisatsioonide töös

MTK esimees T. Soomere on Euroopa (Teaduste) Akadeemiate Teadusnõukoja EASAC (*European Academies' Science Advisory Council*) keskkonnapaneeelis Eesti Teaduste Akadeemia esindaja ja asutajaliige. Tema üheks ülesandeks on olla Euroopa Merekomitee kontaktisikuks, aidata kaasa informatsiooni vahetamisele nende organisatsioonide vahel ning nende töö harmoniseerimisele. T. Soomere osales EASACi keskkonnapaneeeli sügisesel istungil Bratislavas (Slovakkia teaduste akadeemia, 02.–03.10.2019). Selle paneeli kevadisel istungil osalemine ei olnud tiheda ürituste graafiku tõttu võimalik.

Osalemine Eesti poliitika kujundamisel ja esindamisel

Keskkonnaministeerium tegi T. Soomerele ettepaneku esindada Eestit mitteformaalsete konsultatsioonide seeria „Oceans and the Law of the Sea“ 20. kohtumisel ÜRO peakorteris (New York, Ameerika Ühendriigid, 10.–14.06.2019). Konsultatsioonide korraldajad tegid ettepaneku osaleda panelistina riikide arutelus teemal „Ocean Science and the United Nations Decade of Ocean Science for Sustainable Development“ (12.06.2019) ning teha seal lühiettekanne teemal „The science-policy interface at the national level“. Ettekande pealkirjaks kujunes „Science-policy interface: [downscaling to] the national level with examples from marine science“.

Aruandeaastal riigiasutused Eesti Teaduste Akadeemia poole MTK valdkonda otseselt puudutavate küsimustega ei pöördunud. Kaudselt puudutati MTK teemasid 13.09.2019 toimunud kliimakonverentsil. MTK liige Alvar Soesoo on riikliku geoloogiateenistuse direktor. T. Soomere on selle teenistuse nõukoja asendusliige. MTK aseesimees prof Kalle Olli on üks Eesti ametlikest esindajatest ühiskavandamise algatuste *Ookean, Kliima ja Vesi (Joint Programming Initiative [JPI] Oceans, Climate, Water)* käivitamisel.

Kaudselt osales T. Soomere selle valdkonna teaduspoliitika kujundamisel teaduste akadeemia esindajana mitmesugustel foorumitel, nõupidamistel, nõukogudes ja komisjonides.

Teadus- ja arendusnõukogu (TAN), kus T. Soomere on üks liikmetest, aruandeaastal MTK valdkonda kuuluvaid küsimusi ei käsitletud.

Läänemere regiooni teaduspoliitika kujundamine

T. Soomere on jätkuvalt initsiatiivi *Baltic Earth* teadusnõukoja (Science Steering Committee) liige ning osales selle teadusnõukoja 13. kohtumisel (Stockholm, Rootsi, 22.08.2019). T. Soomere ja U. Lips on kutsutud selle initsiatiivi raames koostatavate Läänemere mereteaduse alaste ülevaateartiklite kaasautoriteks.

Koostöö Eestis

Selles vallas suuri muutusi ei ole. MTK esimees T. Soomere kuulub vaatljana alates 2008. a suvest Vabariigi Valitsuse 12.12.2005 korraldusega nr. 784 keskkonnaministeeriumi juurde loodud ministeeriumidevahelisse merenduse, merekaitse ja reostustõrje küsimuste lahendamise koordineerimise komisjoni.

MTK liikmed on kutsutud Keskkonnaministeeriumi merekeskkonna osakonna poolt nõustama merekeskkonna kasutuse ja kaitse seaduse kontseptsiooni koostamist.

Hinnang TA liikmelisusele Euroopa Merekomitees

Kordan siin iga-aastaselt esitatud mõtteid ja järeldusi. Euroopa Merekomitee on üks kõige usaldusväärsemaid Euroopa Komisjoni nõustavaid institutsioone. Selle aluseks on teadust finantseerivate organisatsioonide, teadusorganisatsioonide ja kõrgharidusmaastiku tasakaalustatud esindatus. Merekomitee plenaaristungitel osalevad regulaarselt Euroopa Komisjoni kõrged ametnikud, kes sageli esitlevad ka Komisjoni strateegilisi valikuid. Volinik Claude Vella kohtus regulaarselt EMB liikmetega.

Merekomitee kaudu on meil võimalus realiseerida Eesti mereteaduse positsioon kogu Läänemere piirkonda mõjutavate teaduspoliitiliste otsuste tasemel, aga ka teha Eesti teadlaste sõnum kuuldavaks Euroopa mastaabis. Merekomitee igal liikmel on üks hääl. Eesti kui

uuenenud Euroopa Merekomitee liikme hääl on Läänemere mereteaduse poliitika küsimustes sageli määrava kaaluga, sest Läti, Leedu ja Soome on hetkel Merekomitee tööst kõrval. Samuti on meil head võimalused tutvustada Eestis tehtavaid teadusuuringuid ning saavutada meil välja töötatud uutele ideedele finantseerimist Euroopa vahenditest.

Hinnang MTK tööle

MTK on praeguseks enam kui 10 aasta vältel täitnud oma peamist ülesannet – esindada Eesti mereteadust Euroopa Merekomitees ning mereteaduse tippkompetentsi Euroopa akadeemilisel maastikul. Tavapärase intensiivsusega on edastatud mereteaduse sõnumeid ühiskonnale ning võimalusel ja vajadusel nõustatud Eesti riiki. Aruandeaastal lisandus oluline dimensioon: Eesti esindamine ÜRO konsultatsioonide seerias.

Komisjoni koosolekud, nõupidamised ja küsitlused toimuvad juba mitmendat aastat elektrooniliselt. Alates aastast 2012 on pearõhk olnud rahvusvahelistel aspektidel. Lisaks tegevusele Euroopa Merekomitee liikmena osaletakse Euroopa (Teaduste) Akadeemiate Teadusnõukoja (EASAC) keskkonnapaneeelis (T. Soomere) ja teaduse ühiskavanduse algatuses *Ookean* (K. Olli). See avalikkusele suhteliselt vähe nähtav töö on suurendanud Eesti mereteaduse nähtavust Euroopa tasemel, panustanud Euroopa mereteaduse-alase poliitika kujundamisse ning aidanud kaasa andmevahetuse organiseerimisele ja vastastikusele kompetentsi siirdele.

Eestis on suudetud hoida mereteaduse nähtavust juba palju aastaid suurepärasel tasemel. Teadusmaastikul, meedias ja ühiskonnas on püsiv huvi mere-, järve- ja rannikuteaduse vastu, mida mõnevõrra võimendab ühiskonna huvi kliimamuutuste vastu.

Tarmo Soomere
27. veebruaril 2020